

Denemeler Montaigne

Deneme Nedir? Deneme Türü hakkında Kısaca Özet Bilgi

Deneme, bilgilendirici (öğretici) bir metin türüdür. 16. yüzyılda Avrupa'da Rönesans'la birlikte insanın önemsenmeye başlanması ve özgür düşünmenin ilk adımlarının atılmasıyla ortaya çıkmıştır. Deneme türünde anlatıcı, yazarın kendisidir. **Deneme**, hemen her konuda yazılabilir. Yazar, ortaya koyduğu düşünceleri kanıtlama gereği duymadan özgürce bir yol benimser. Okuru etkilemek için kullanılan üslup, senli benli bir üsluptur.

Türün ilk örneğini Fransız yazar Montaigne vermiştir. Zamanla türe ilgi artmış, 19. yüzyıldan itibaren de birçok yazar deneme türünde eser vermiştir. İngiliz yazar Francis Bacon (Fransis Beykın) ise deneme türünde dünyaca tanınan bir diğer yazardır.

Türk edebiyatında deneme türünde eserlerin ilk örnekleri 19. yüzyılda **Tanzimat Edebiyatı** Dönemi ile verilmiş, 1940'tan itibaren de birçok yazar bu türe ilgi göstermiştir.

Türk Edebiyatında Ünlü Deneme Yazarları

Başlangıçta El Vardı adlı metin, 1958 yılında yazılmıştır. Elin insan yaşamı üzerindeki etkisini ele alan bu denemede Suut Kemal Yetkin, insanın en önemli organlarından biri olan elle düşünce, sanat, zekâ arasında ilişki kurarak düşüncelerini özgürce ortaya koymuştur.

1940 yılına kadar ülkemizdeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşulların etkisiyle deneme türüne yeterince ilgi gösterilmemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonraki gelişmelerin neticesinde deneme türüne yazarlar ilgi göstermeye başlamıştır. Ahmet Haşim'in Bize Göre, Gurabahâne-i Laklakan; Refik Halit Karay'ın Bir Avuç Saçma, Bir İçim Su; Falih Rıfkı Atay'ın Eski Saat, Niçin Kurtulmamak; Nurullah Ataç'ın Diyelim, Söz Arasında, Günlerin Getirdiği; Vedat Günyol'un Günlerin İçinden, Çalاکalem adlı eserleri Cumhuriyet Edebiyatı Dönemi'nde deneme türünde yazılan eserlere örnek verilebilir.

1960'tan itibaren deneme türüne ilgi oldukça artmıştır. Birçok yazarın yetişmesi, yayın organları ve teknolojiye gelişme bu durumun nedenlerindedir. Bu dönemde deneme türünde yazılar daha çok şair, romancı, hikâyeci olarak ünlenen sanatçılar tarafından ortaya konmuştur. Sabahattin Eyüboğlu'nun Mavi ve Kara; Cemal Süreya'nın Şapkam Dolu Çiçekle; Oktay Akbal'ın Önce Şiir Vardı; Orhan Burian'ın Denemeler Eleştiriler; Peyami Safa'nın Sanat Edebiyat Tenkit; Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Deli Fişek; Rasim Özdenören'in Ruhun Malzemeleri; Nurettin Topçu'nun Yarınki Türkiye; Salah Bırsel'in Kaybolmuş Cennet Bahçesi; Vedat Günyol'un Günlerin İçinden; Enis Batur'un Başkalaşım adlı kitapları 1960 sonrası edebiyatımızda deneme türündeki eserlere örnek verilebilir.

Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Azra Erhat, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Süreya, Ferit Edgü, Melih Cevdet Anday, Memet Fuat, Mehmet Kaplan, Nurullah Ataç, Orhan Burian, Salah Bırsel, Vedat Günyol, İsmet Özel gibi birçok yazar, deneme türünde eser vermiştir.

Deneme Nasıl Yazılır?

Deneme türünde yazılmış metinleri bolca okumak, deneme yazarlarının yazma süreçleriyle ilgili deneyimlerinden yararlanmak bu türde bir metin yazarken büyük kolaylık sağlar. Deneme de diğer

yazı türlerinde olduğu gibi ön araştırmaya ve hazırlıklara dayanan, yoğun yazma sürecinin sonucunda ortaya çıkan bir türdür. Düşünceye dayalı metin türlerinden olan deneme türünde metin yazmak, geniş bir bilgi birikimine sahip olmayı gerektirir. Ayrıca türün temel ilkelerine de çok iyi hâkim olunmalıdır. Plan dâhilinde yazılması gereken denemede oldukça yalın ve akıcı bir dil kullanılmalıdır.

Deneme Örneği

ARAMA SEVGİSİ

Demokritos sofrasına gelen incirleri yerken bir bal kokusu almış ve hemen bir araştırmadır başlamış kafasında, o güne dek incirlerinden almadığı bu koku nerden gelebilir diye. Merakını gidermek için kalkmış sofradan, incirlerin toplandığı yeri görmeğe gitmek istemiş.

Sofradan niçin kalktığını duyan hizmetçi kadın gülmüş: Boşuna vakit kaybetmeyin, demiş; incirleri bal çanağına koymuştum toplarken. Demokritos'un canı sıkılmış bu araştırma fırsatını kaçırdığı, bir merak konusu elinden alındığı için, "Hadi be sen de," demiş hizmetçi kadına, "keyfimi kaçırdın; ama ben yine de bal kokusu incirde kendiliğinden varmış gibi nedenini araştıracağım." Böyle demiş ve yanlış, kendi varsaydığı bir etkiye doğru nedenler bulmaktan geri kalmamış. Ünlü ve büyük bir filozofun bu hikâyesi, sonunda bir kazanç umudu olmaksızın, bizi seve seve bir şeylerin ardına düşüren araştırma tutkumuzu apaçık anlatıyor. Plutarkhos'un anlattığı buna benzer bir örnekte de adamın biri arama zevkini yitirmemek için kuşkulandığı gerçeğin kendisine söylenmesini istemez: Kana kana su içme zevkini yitirmemek için hekimin kendisini sıtmadan kurtarmasını istemeyen hasta gibi.

Tıpkı bunun gibi, ruhun her türlü beslenişinde zevk çok kez tek başınadır, hoşumuza giden herşey besleyici ya da sağlığa yararlı değildir. Düşüncemizin bilimden aldığı da, ne karın doyurduğu, ne de sağlık getirdiği halde hazdır yine de.

(•••) Montaigne (Monteyn)

Denemeler Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu (Kısaltılmıştır.)

Arama Sevgisi adlı metin 16. yüzyıl Fransız edebiyatı yazarlarından Montaigne'nin 1580 tarihinde yayımlanan Essais adlı kitabından alınmıştır. İnsana özgü temel özellikleri evrensel bir yaklaşımla irdeleyen 107 denemeden oluşan bu kitap, aradan altı yüzyıl geçmesine rağmen dünyada en çok yayımlanan kitapların ilk sırasındadır.

Montaigne Kimdir Hayatı Denemeleri Edebi Kişiliği

(1533-1592), Fransız edebiyatının dünyaca tanınan yazarıdır. Rönesans edebiyatının önemli isimlerindedir. Birçok yazara, sanatçıya ilham kaynağı olmuş, birçok bilim ve sanat dalında onun düşüncelerinden yararlanılmıştır. Latin edebiyatı, Yunan dili ve edebiyatını da çok iyi bilen bir yazardır. Felsefe ve hukuk eğitimi almıştır. Özgürce düşünmenin savunucusudur, insan sevgisi, iyimserlik, dayanışma, özgürlük ve okuma alışkanlığı gibi konuları ele almıştır. Essais (Denemeler) adında bir itabı vardır.